

БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

УДК 338.28:004.67:330.341

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-2.16>

Горященко Ю.Г.

кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства, Університет митної справи та фінансів

МАКРОСЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

У статті дано аналіз стану і тенденцій розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Визначено чинники впливу на підприємництво індивідуально-групового середовища, наносередовища, субмікросередовища, мікросередовища, мезосередовища, макросередовища тощо. Проаналізовано ключові показники інноваційної діяльності в країні та регіонах, зокрема: динаміку експорту товарів ІКТ у загальному експорті товарів України, упродовжених видів інноваційної продукції, виконаних наукових і науково-технічних робіт та їх частки у ВВП, працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, а також зайнятого населення у сфері освіти, інформації, телекомунікації, професійній, науковій та технічній діяльності, реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, патентних заявок резидентів тощо. Установлено зв'язок між валовим регіональним продуктом на душу населення та рівнем інформаційно-інноваційного забезпечення. Установлено значний інноваційний та інформаційний розрив між регіонами та галузями країни.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, бізнес, макросередовище, мікросередовище, стартап, інноваційна діяльність.

MACROENVIRONMENT OF MODERN INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP OF UKRAINE

Horiashchenko Yuliia

University of Customs and Finance

The article examines the state and trends of innovative entrepreneurship in Ukraine. The influence of factors of action on the entrepreneurship of individual-group environment, nanoenvironment, submicroenvironment, microenvironment, mesoenvironment, macroenvironment has been studied. The key indicators of innovation activity in the country and regions are analyzed, in particular the dynamics of information and communication technologies goods exports in total exports of Ukrainian goods, introduced innovative products, performed scientific and technical works and their share in gross domestic product, employees involved in research and development, and also the employed population in the field of education, information, telecommunications, professional, scientific and technical activities, sold innovative products in the amount of industrial, patent applications of residents, etc. The connection between the gross regional product per capita and the level of information and innovation support has been established. The current state of innovative entrepreneurship in Ukraine is characterized by significant innovation and information gaps between regions and industries due to socio-economic inequality, disproportionate economy, different levels of information support and other macro-environmental factors. As a result of the disproportion in the country's economy, the number of active startups in Kyiv region and Kyiv city is 185, while in some regions there are none. In regions with a higher level of per capita gross regional product, there is a greater number of Internet subscribers, the concentration of the employed population in innovative activities such as education, information and telecommunications, professional, scientific and technical activities that require special knowledge and skills. It is proved that modern Ukrainian entrepreneurship operates in conditions of instability, uncertainty, complexity and ambiguity. Given the dynamism of innovation processes in the economy, the rapid changes in society and the significant interest and scientific achievements of scientists in the field of innovative entrepreneurship, we consider it necessary to continue to constantly assess its condition and develop operational, tactical and strategic decisions.

Keywords: innovative entrepreneurship, business, macroenvironment, microenvironment, startup, innovation activity.

Постановка проблеми. Людство весь час ознаменовує соціально-економічні, політичні, історичні, демографічні й інші процеси і явища, в яких знаходить інноваційний елемент, сьогодні це «невідоме покоління» (X), «мілленіали» (Y), «цифрові люди» (Z), світ VUCA (аббревіатура): нестабільний, невизначений, складний, неоднозначний тощо. На нашу думку, особливістю сьогоденної нестабільності та невизначеності є одностайність суспільства у розумінні і переконанні цього. Окрім того,

колективний інтелект нині продукує чіткі алгоритми пошуку інноваційних рішень, зумовлених необхідністю, вимогами часу й постійно повторюваними кризами. Оскільки вироблення і прийняття інноваційних рішень здебільшого відбувається у підприємницькому середовищі, вивчення сучасного стану інноваційного підприємництва в Україні є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихідний теоретичний матеріал та методичні підходи засно-

вані на критичному узагальненні результатів наукових досліджень проблем інноваційного розвитку України та інноваційного підприємництва, зокрема на основі вивчення нової ролі знань, науки, інформації та інновацій, які знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних учених, таких як: О.І. Амоша, В.М. Геєць, Л.М. Лояк [1], С.Е. Сардак [2], А.І. Даниленко, Е.М. Лібанова, А.А. Гриценко, О.В. Макарова, В.Г. Герасимчук, С.М. Ілляшенко, О.І. Ковтун, В.О. Сизоненко, М.М. Стадник, Л.І. Федулова, Л.В. Фролова, В.С. Білозубенко, Т.Б. Середюк та ін.

З огляду на динамічність інноваційних процесів в економіці, надшвидкі зміни у суспільстві та значний інтерес й науковий доробок науковців у сфері інноваційного підприємництва, вважаємо необхідним продовжувати постійне оцінювання його стану та вироблення операційних, тактичних і стратегічних рішень.

Постановка завдання. На основі фундаментальних аспектів сучасної економічної теорії, праць вище вказаних вітчизняних учених визначено мету даної статті – дослідження стану і тенденцій розвитку інноваційного підприємництва під впливом чинників макросередовища за допомогою засобів статистичного моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційне підприємництво є особливим процесом господарювання, в основі якого лежать постійний пошук нових можливостей та чітка орієнтація на інновації [1].

Функціонування інноваційного підприємництва зумовлене чинниками дії індивідуально-групового середовища окремого підприємства, наносередовища, субмікросередовища, мікросередовища, мезосередовища, макросередовища, субрегіонального, регіонального, мегасередовища, метасередовища, космосередовища [2]. На думку С.Е. Сардака, на відміну від найпростіших індивідуального та сімейного середовища індивідуально-групове, яке також відповідає особистісному рівню, притаманне групі людей чи команді колег, співробітників, однодумців. Результати детального вивчення чинників індивідуально-групового середовища інноваційних підприємств представлено у праці [3]. Наносередовище у найпростішому вигляді представлено робочим місцем, приміщенням, виробничою й соціальною інфраструктурою, засобами і предметами праці. На відміну від наносередовища, яке являє собою низовий рівень управління на підприємстві, субмікросередовище є середнім управлінським рівнем із великим числом співробітників (виробничий підрозділ), тоді як найвищим рівнем управління є корпоративне середовище (на якому інноваційні рішення приймаються керівниками і власниками підприємства) [2].

Зовнішнє середовище підприємства охоплює мікросередовище (середовище безпосереднього впливу на підприємство: конкурентів і конкурентне середовище у цілому, клієнтів і користувачів, постачальників, партнерів, посередників, громадські об'єднання, місцеві органи влади) та макросередовище (середовище непрямого впливу: стан економіки країни, політико-правові відносини, рівень соціального, культурного і демографічного розвитку, НТП, глобалізаційні процеси тощо).

Субрегіональне, регіональне, а також мега- (сукупність усіх природних ресурсів і процесів), мета- (сукупність елементів планетарного простору) і космосередовище відносять до глобального рівня управління соціально-економічних систем, у тому числі інновацій-

них підприємств [2]. Основними чинниками впливу на інноваційну діяльність підприємств сьогодні є глобалізація соціально-економічних процесів, перерозподіл міжнародного капіталу, світова економічна криза, нижня точка спаду великого V-циклу «чергової довгої хвилі» відповідно до теорії довгих хвиль М. Кондратьєва тощо.

Прямим або опосередкованим результатом взаємодії вище названих чинників того або іншого середовища і підприємства як основного елемента інноваційної екосистеми є рівень його інноваційного розвитку.

З-поміж чинників впливу варто виділити також соціально-економічний добробут і якість життя населення країни, фінансовий, політико-правовий, інституційний, культурний потенціал, готовність вести підприємницьку діяльність.

Оскільки сучасна підприємницька діяльність за своєю суттю є інноваційною, слід проаналізувати результати діяльності вітчизняних підприємств у часі й просторі. Перша важлива порівняльна характеристика – готовність до підприємницької діяльності. На жаль, кількість великих і середніх підприємств в Україні скоротилася за десять останніх років відповідно на 11,6% та 15,4%, тоді як кількість малих підприємств (з урахуванням мікропідприємств) зростає лише на 1,4% [4]. І хоча поступово позиція України в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business укріплюється (зі 152-го місця у 2012 р. до 71-го – у 2019 р.), а уряд скоротив час, необхідний для відкриття бізнесу (рис. 1), спростив процедуру суперечок щодо виконання контрактів, поліпшив показники захисту міноритарних акціонерів, покращив позицію в рейтингу оподаткування і міжнародної торгівлі, причини повільного розвитку підприємництва у докоротинний період крилися у дії чинників середовища «непрямого» впливу: політиці, економіці, правовладді, інноваційній культурі тощо.

На рис. 1 продемонстровано порівняння показника часу для відкриття бізнесу в деяких країнах, що межують з Україною, та найвпливовіших країнах світу. Як видно, в Україні цей час скоротився з 8 год. у 2015 р. до 6,5 год. у 2019 р. Цікавим фактом є те, що випереджають за цим показником Україну Угорщина, Молдова та США. Натомість для відкриття бізнесу у сусідній Польщі потрібно 37 год. (значення показника стабільне з 2015 р.), у Болгарії – 23 год., у Румунії – 20 год.

Час, необхідний для початку бізнесу, – це кількість календарних днів, необхідних для завершення процедур законного ведення бізнесу. Якщо процедуру можна прискорити за додаткову плату, вибирається найшвидша процедура незалежно від вартості.

Частка інноваційно активних підприємств у 2019 р. впала до 13,8%, частка інноваційної продукції також була антирекордною – 1,3%. Не вдалося подолати й тотальну залежність від імпорту технологій. Із року в рік реалізується не найкращий сценарій стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності [6], за якого помітного зростання не відбувається (табл. 1).

У табл. 1 проілюстровано зменшення ключових показників інноваційної діяльності, до яких додаються скорочення фінансування науки з бюджету, зменшення частки нових для світового ринку інноваційних товарів, зменшення сальдо експорту-імпорту технологій.

До табл. 1: патентні заявки – це заявки на патенти у всьому світі, подані в рамках процедури Договору

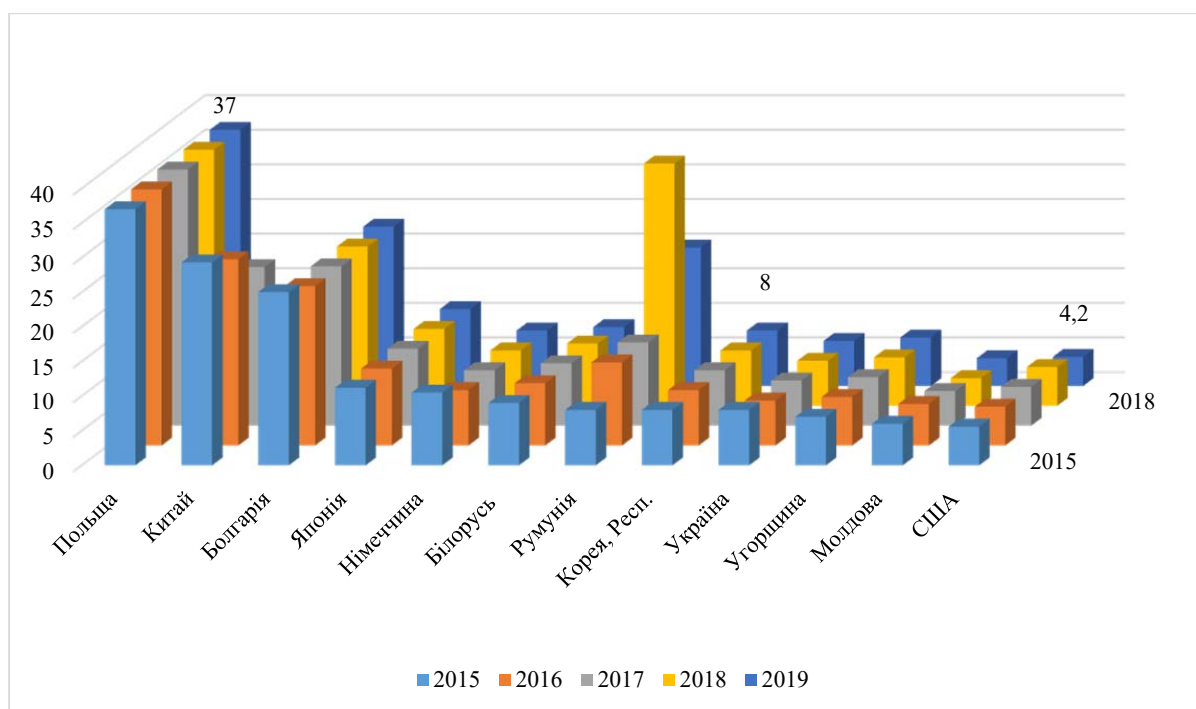

Рис. 1. Час, необхідний для відкриття бізнесу в деяких країнах світу (дні)

Джерело: побудовано авторкою за даними [5]

Таблиця 1

Досягнення цільових показників стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності та інших державних програм за десятиріччя

Показники	2010 р.	2019 р.	2019/2010, %
Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції, од. (у 2002 р. – 2 2847 од.)	2408	2148	-10,8↓
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0,75	0,43	-42,7↓
Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, осіб	182484	79262	-56,6↓
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	1,3	-65,8↓
Зайняте населення у сфері освіти, інформації, телекомунікації, професійній, науковій та технічній діяльності, тис осіб	2496,2	2099,5	-15,9↓
Обсяг експорту товарів, млн дол. США	51430,5	50054,6	-2,7↓
Частка експорту товарів ІКТ у загальному експорті, %	1,1	0,9	-18,2↓
Кількість закладів вищої освіти (ЗВО), од.	854	619	-27,5↓
Кількість студентів у ЗВО, тис осіб	2491,3	1439,7	-42,2↓
Патентні заявки резидентів, од.	2556	2097	-18,0↓
Прямі іноземні інвестиції, млн дол. США	6495	5860	-9,8↓

Джерело: розраховано авторкою за даними [4]

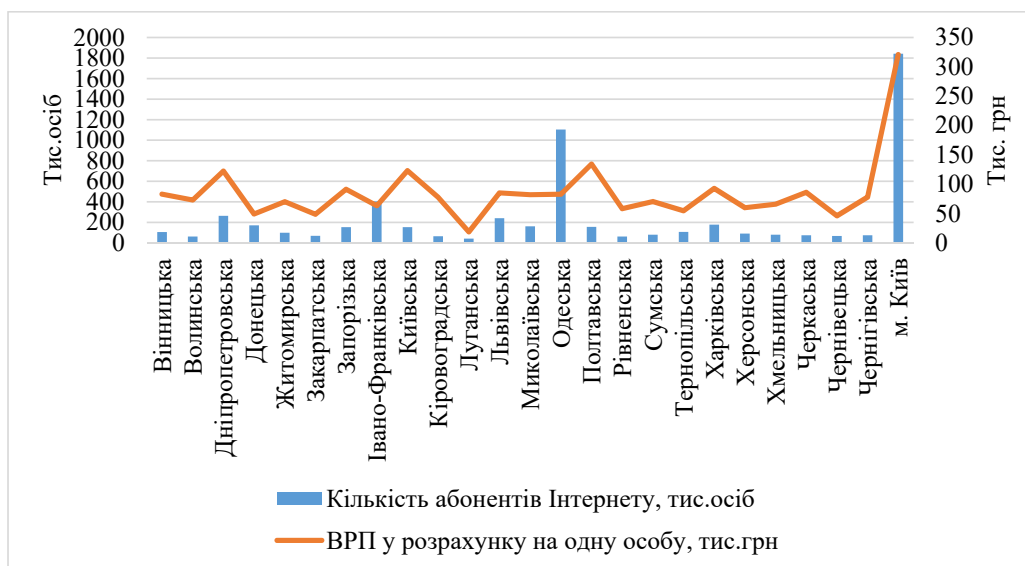
про патентну кооперацію або в національне патентне відомство на ексклюзивні права на винахід (продукт або процес), що забезпечує новий спосіб виготовлення або пропонує нове технічне рішення проблеми [5].

Звичайно, крім негативних результатів за 2010–2019 рр., спостерігаються позитивні тенденції до зростання кількості малих підприємств (на 1,4%), доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання у сфері інформації та телекомунікації (на 411,7%), у сфері освіти (на 189,5%) й у сфері професійної, наукової та технічної діяльності; обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств із використанням технологій низького рівня (LOT) (на 247,4%), середньонизького рівня (MLT) (на 110,2%), середньовисокого рівня (MHT) (на 124%) і високих технологій (HIT) (на 218,4%); частки великих під-

приємств, які одержали прибуток (на 20%), середніх (на 26%) і малих (на 28,6%); обсягу реалізованих послуг підприємствами у сфері освіти та інформації і комунікації (відповідно на 448% та 774%) [4]. Послуги підприємств у сфері інформації та телекомунікації включають комп'ютерне програмування й надання інших інформаційних послуг, телекомунікації (електрозв'язок), видавничу діяльність, виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів, діяльність у сфері радіо та телевізійного мовлення.

Професійна, наукова та технічна діяльність включає спеціалізовану професійну, наукову і технічну діяльність і вимагає високого рівня підготовки та робить доступними для користувачів спеціальні знання та навички.

До рис. 2: користувачі Інтернету – це особи, які користувалися Інтернетом (із будь-якого місця) про-

Рис. 2. Візуальне співвідношення валового регіонального продукту на душу населення (тис грн) та кількості абонентів Інтернету (тис осіб) за регіонами України у 2019 р.

Джерело: побудовано за даними [4]; тут і далі без урахування частини окупованих територій Донецької та Луганської областей

тягом останніх трьох місяців через комп'ютер, мобільний телефон, персональний цифровий помічник, ігровий автомат, цифрове телебачення тощо.

Особливим видом інноваційного підприємництва є стартапи, кількість та якість яких із кожним місяцем зростає. За даними Startup Ranking [7], станом на 01.05.2021 в Україні налічувалося 322 активних стартапи, трьома позиціями вище у рейтингу Південна Корея (330), Пакистан (345), Гонконг (362) і трьома позиціями нижче – Кенія (301), Угорщина (303), Австрія (298). Для порівняння: у США – 82 816 од., Індії – 9 999 од., Великобританії – 5 638 од. стартапів.

У регіональному розрізі кількість стартапів представлена у табл. 2.

Із наведених даних у табл. 2 і рис. 2 можна зробити висновки про взаємозв'язок між рівнем соціально-економічного добробуту та інноваційним розвитком соціально-економічних систем (регіонів, інноваційних підприємств).

Динаміку частки експорту товарів ІКТ у загальному експорті товарів країн світу наведено на рис. 4, демонструє майже стабільні показники, у т. ч. і для українських підприємств: у 2017 р. – 0,93%, у 2018 р. – 0,98%, у 2019 р. – 0,91.

До рис. 4: товари ІКТ складаються з 93 найменувань: комп'ютери і периферійне устаткування, комунікаційне обладнання, побутова електроніка, електронні компоненти тощо.

В умовах втрати традиційних ринків для експортних операцій через пандемію хвороби COVID-19 частка експорту товарів ІКТ у загальному експорті товарів України, яка за останні сім років коливається в межах 0,91–0,98%, знову може не подолати психологічну позначку в 1%.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що сучасний стан інноваційного підприємництва в Україні характеризується значним інноваційним та інформаційним розривами між регіонами та галузями, зумовленими

Таблиця 2

Кількість активних стартапів у регіонах України станом на 30.04.2021

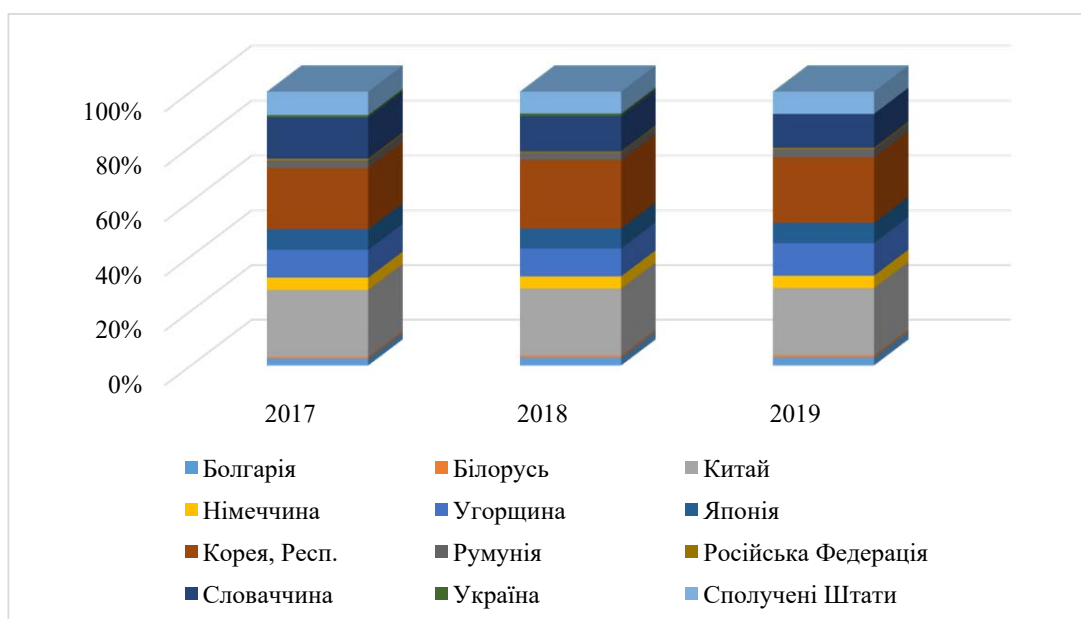
Області	Кількість стартапів	Області	Кількість стартапів	Області	Кількість стартапів
Вінницька	0	Київська	143	Сумська	0
Волинська	0	Кіровоградська	1	Тернопільська	2
Дніпропетровська	5	Луганська	0	Харківська	4
Донецька	1	Львівська	8	Херсонська	0
Житомирська	0	Миколаївська	1	Хмельницька	0
Закарпатська	1	Одеська	5	Черкаська	0
Запорізька	1	Полтавська	0	Чернівецька	0
Івано-Франківська	0	Рівненська	0	Чернігівська	2
				м. Київ	42

Джерело: побудовано авторкою за даними [7]; наведено лише активні стартапи

Рис. 3. Динаміка послуг, що надаються українськими підприємствами у сфері інформації та телекомунікацій, у 2017–2019 рр. та роздрібного товарообороту комп’ютерів, устаткування і програмного забезпечення, тис грн

Джерело: побудовано авторкою за даними [4]

Рис. 4. Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів) деяких країн світу

Джерело: побудовано авторкою за даними [5]

соціально-економічною нерівністю, диспропорційною економікою, різним рівнем інформаційного забезпечення та іншими чинниками макросередовища.

Як наслідок, кількість активних стартапів у Київській області та м. Київ становить 185 одиниць, натомість у низці областей (Вінницька, Волинська, Полтавська, Черкаська та ін.) на разі немає жодного. У регіонах із вищим рівнем середньодушового ВРП спостерігається більша кількість абонентів Інтернету,

зосередження зайнятого населення в інноваційних видах діяльності, таких як сфера освіти, інформація та телекомунікація, професійна, наукова і технічна діяльність, які вимагають володіння спеціальними знаннями та навичками.

У цілому аналіз ключових показників інноваційної діяльності в країні та регіонах виявив низку чинників макросередовища, які, на жаль, є дестимуляторами розвитку інноваційного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Лояк Л.М. Роль інновацій у розвитку малого підприємництва. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 2016. Вип. 1(117). С. 110–114.
2. Сардак С.Э. Структура среды и уровней управления социально-экономическими системами. *Проблемы создания информационных технологий*. 2018. № 28. С. 57–64.
3. Горященко Ю.Г. Управління інноваційним розвитком підприємств в умовах цифровізації. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 17.
4. Державна служба статистики України / Держстат України. 2021. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.05.2021).
5. World Bank open data. The World Bank Group, 2020. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 01.05.2021).
6. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2021).
7. The Startup Ranking. URL: <https://www.startupranking.com/> (дата звернення: 01.05.2021).

References:

1. Loiak L.M. (2016) Rol innovatsii u rozvytku maloho pidpriemnytstva [The role of innovation in the development of small business]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, no. 1 (117), pp. 110–114. (in Ukrainian)
2. Sardak S.E. (2018) Struktura sredy i urovnej upravleniya soczialno-ekonomicheskikh sistem [The structure of the environment and levels of management of socio-economic systems]. *Problems of information technology creation*, no. 28, pp. 57–64. (in Russian)
3. Horiashchenko Yu.H. (2021). Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriemstv v umovakh tsyfrovizatsii [Management of innovative development of enterprises in the conditions of digitalization]. *Entrepreneurship and innovation*, no. 17. (in Ukrainian)
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy / Derzhstat Ukrainy, 2021. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/> (accessed 02 May 2021).
5. World Bank open data. The World Bank Group, 2020. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/> (accessed 01 May 2021).
6. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku [Strategy for the development of innovation for the period up to 2030]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (accessed 01 May 2021).
7. The Startup Ranking. Retrieved from: <https://www.startupranking.com/> (accessed 01 May 2021).

E-mail: julia.goryaschenko@gmail.com